

ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ

੦ ਜਦ ਤੋਂ ਮੈਂ ਪਠਨ ਪਾਠਨ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਹਰ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਸਾਹਿੱਤ, ਦਰਸ਼ਨ ਨਾਲ ਉਚੇਚੀ ਰੁਚੀ ਬਣੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਾਹਿੱਤ ਪੜ੍ਹਨਾ ਵਾਚਨਾ ਵਿਵੇਚਨਾ ਤੇ ਮਨਨ ਕਰਨਾ ਮੇਰੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਲਕਸ਼ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਦ ਵੀ ਕਿਸੇ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਸਾਹਿੱਤ ਜਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਮੈਂ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅਤੇ ਸੰਤੋਖ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਹੈ।

੦ ਪਿਛਲੇ ਚਾਲੀ ਪੰਤਾਲੀ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿੱਤ ਦਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਨਿਰੰਤਰ ਪਾਠਨ - ਪਾਠਨ ਅਧਿਐਨ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿਚ ਰੁਝਿਆ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਜਦ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਸੰਭਾਲੀ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਹਮਜੋਲੀ ਸਾਥੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਪੜ੍ਹਨਾ ਲਿਖਣਾ ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰਾ ਸ਼ੌਕ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਸਾਹਿੱਤ ਰਾਹੀਂ ਸਮਾਜ ਦਰਸ਼ਨ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਹਨ ਤਾਂ ਪੜ੍ਹਨਾ ਲਿਖਣਾ ਮੇਰੇ ਲਈ ਇਕ ਮੰਤਵ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਹਿੱਤ ਪੜ੍ਹਨਾ ਤੇ ਸਮਝਣਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਲਿਖਣ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨਾ ਮੇਰੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਉਦੇਸ਼ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਚਾਰ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹਨ ਲਿਖਣ ਦੇ ਮੇਰੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਕੀਤੇ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜ ਅਜੇ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਅਪੂਰੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਸਮਾਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਠ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਸਾਹਿੱਤਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਬੋਤਮ ਰਚਨਾਵਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਸੰਸਾਰ ਮਹਾਨ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਘਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਉਚੇਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਗਰੰਥ ਰਚੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਸੂਰਜ ਵਾਂਗ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਰ ਸ਼ਬਦ ਜਾਗਦੇ ਅਹਿਸਾਸਾਂ ਵਰਗਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਦ ਵੀ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਤਨ ਮਨ ਲਈ ਸ਼ਕਤੀ ਗਿਆਨ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਅਤੇ ਰਾਹਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਹਿੱਤ ਨੂੰ ਜਿੰਨਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਵੀ ਸਾਹਿੱਤ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਵਿਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸਮਾਜ ਸੰਸਾਰ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸੋਚ ਤੇ ਤੌਰ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਾਹਿੱਤ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ ਜੋ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਹਨੇਰੇ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੦ ਮੈਂ ਅਜੇ ਵੀ ਸਾਹਿੱਤ ਦਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ ਹਰ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਸਾਹਿੱਤ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਸਮਝਣ ਦੀ ਜਗਿਆਸਾ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਸਾਹਿੱਤ ਇਤਿਹਾਸ ਵੀ ਹੈ। ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਗਿਆਨ ਵੀ ਹੈ। ਸਾਹਿੱਤ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਦਾ ਮਨੋ ਵਿਗਿਆਨ ਵੀ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਅਸੀਂ ਭੂਗੋਲਿਕ ਸਮਾਜਿਕ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਬੀਤ ਗਏ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਬੀਤ ਰਹੇ ਦੀ ਕੁੱਖ ਵਿਚ ਪਲਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਨੁਹਾਰ ਨੂੰ ਨਿਹਾਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਹਿੱਤ ਭਵਿਖ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਾਹਿੱਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਪੁਰਾਤਨ ਸਾਹਿੱਤ, ਮਿੱਥਾਂ ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ ਬਿੰਬਾਂ ਅਤੇ ਰਵਾਇਤਾਂ ਉੱਪਰ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਦਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਗੁੱਝੇ ਰਹੱਸਮਈ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਸਮਝਣ ਦੀ ਵੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਹਰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਸਥਾਪਤੀ ਲਈ, ਸ਼ਰਧਾ - ਸੰਕਲਪ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸ਼ਰਧਾ ਉਹ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਹੈ, ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਰੁਚੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਮਨ ਖੋਟ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਨਫਰਤ ਕ੍ਰੋਧ ਲਾਲਚ ਦੀ ਅੱਗ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੈ। ਜੋ ਮਨ ਇਕਾਗਰ ਹੈ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੈ। ਸਹਿਜ ਅਵੱਸਥਾ ਵਿਚ ਹੈ।

੦ ਸਾਹਿੱਤ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਔਖਾ ਕਾਰਜ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਸਾਧਨਾ ਹੈ, ਤਪੱਸਿਆ ਹੈ। ਸਾਹਿੱਤਕਾਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇਕ ਤਪੱਸਵੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੀ ਕੀਤੀ ਸਾਧਨਾ ਦਾ ਮੂਲ ਮੰਤਵ ਕੁੱਝ ਲੈਣਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਪਰਉਪਕਾਰ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਅਧੀਨ ਕੁਝ ਦੇਣਾ, ਭੇਂਟ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਸਾਹਿੱਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਮਨਾਂ ਦੀ ਕਾਲਖ ਘਟਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਨਿਰੰਤਰ ਸਾਹਿੱਤ ਸਾਧਨਾ ਦੇ ਪਿੜ ਵਿਚ ਨਾਮਨਾ ਦੀ ਇੱਛਾ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਤਾ ਦੀ ਕਾਮਨਾ - ਨਿਰਮੂਲ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਸਾਹਿੱਤ - ਨਿਧੀ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਸਾਹਿੱਤ ਨਾਲ ਸੋਚਾਂ ਵਿਚ ਚਾਨਣ ਭਰ ਜਾਵੇ, ਗਿਆਨ ਦਾ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਆ ਜਾਵੇ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸ਼ਰਸ਼ਾਰ ਹੋ ਜਾਵੇ - ਕੀ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦਾ ਮੁੱਲ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ? ਗਿਆਨ ਸਾਗਰ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਤੇ ਡੂੰਘਾਈ ਦਾ ਲੇਖਾ ਜੋਖਾ ਕਰਨਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ।

੦ ਸ਼੍ਰੀਮਦ ਭਗਵਦ ਗੀਤਾ ਦਾ ਮੈਂ ਉਪਾਸਕ ਹਾਂ। ਇਹ ਇਕ ਅਦੁੱਤੀ ਦੈਵੀ ਗਰੰਥ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਉੱਚੀਆਂ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਾਹਿੱਤ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ। ਸਾਹਿੱਤ ਜਦੋਂ ਦਰਸ਼ਨ ਬਣਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਨਵੇਂ ਮੁੱਲ ਸਥਾਪਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਨਵੀਂ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਪਲਮਦੀ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਸੋਚ ਪਰਿਵਰਤਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨ ਦੇ ਅਵਸਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਮਾਨਵਤਾ ਅੱਗੇ ਵਧਦੀ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਦੀ ਸੋਚ ਕਰਵਟ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੀਮਦ ਭਗਵਦ ਗੀਤਾ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਗਰੰਥ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ, ਮਾਨਵਤਾ ਲਈ ਗਿਆਨ ਰਾਹੀਂ ਅਧਿਆਤਮਕਤਾ, ਦੇ ਕਰਮ ਯੋਗ ਭਗਤੀ ਗਿਆਨ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਭੂਤੀਆਂ ਤਪੱਸਿਆ, ਜੀਵਾਤਮਾ, ਰੁਚੀਆਂ, ਸੰਨਿਆਸ ਆਦਿ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਅਭਿਵਿਅਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

੦ ਸ਼੍ਰੀਮਦ ਭਗਵਦ ਗੀਤਾ ਦਾ ਆਰੰਭ, 'ਧਰ੍ਮ ਕ੍ਰੋਸ਼ੇਤ੍ਰੇ ਕ੍ਰੂਕ੍ਸ਼ੇਤੇ - ਸਮਵੇਤਾ ਯੁਯੁਤ੍ਸਵਹ, ਪੁਸ਼ਨ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰਿਤਰਾਸ਼ਟਰ ਵੱਲੋਂ, ਸ਼੍ਰੀ ਸੰਜਯ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਲੋਕ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਪ੍ਰਿਤਰਾਸ਼ਟਰ - ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣਾ, ਰਾਸ਼ਟਰ ਦਾ ਮਾਲਕ ਅਜਿਹਾ ਵਿਅਕਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕੋਲ ਦੇਖਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਮਨ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵੀ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਮੁਸ਼ਕਲ ਕਾਰਜ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਉਸ ਦਾ ਅਗੋਚਰ ਗਿਆਨ ਚਮਤਕਾਰੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਮਨ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਕੋਲ ਅੰਦਰਲਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ। ਪ੍ਰਿਤਰਾਸ਼ਟਰ - ਅਜਿਹਾ ਵਿਅਕਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕੋਲ ਨਾ ਗੋਚਰ ਨਾ ਹੀ ਅਗੋਚਰ ਗਿਆਨ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੀ ਬੇਸਮਝੀ ਨਾਦਾਨੀ ਤੇ ਪੱਖਪਾਤੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਾਰਨ ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਦਾ ਦੁਖਾਂਤ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਪ੍ਰਿਤਰਾਸ਼ਟਰ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਵੀ ਹੁੰਦਾ, ਪਰ ਉਸ ਕੋਲ ਅਗੋਚਰ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ। ਮਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾਰ ਵਿਦਵਾਨ ਅਤੇ ਸਫਲ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਸ਼੍ਰੀ ਭਗਵਦ ਗੀਤਾ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸੁਨੇਹਾ ਅਗੋਚਰ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਨ ਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪ੍ਰਿਤਰਾਸ਼ਟਰ ਕੋਲ ਅਗੋਚਰ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ, ਸੋਚਣ ਸਮਝਣ ਵਿਚਾਰਨ ਦੀ ਦੈਵੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਦੇ ਯੁੱਧ ਦਾ ਦੁਖਾਂਤ ਨਾ ਵਾਪਰਦਾ। ੦ ਧਰ੍ਮ ਕ੍ਰੂਕ੍ਸ਼ੇਤ੍ਰੇ ਦੇ ਅਰਥ ਵੀ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਖੇਤਰ ਕੀ ਹੈ ? ਇਹ ਮਾਨਵ ਜੀਵਨ ਸਮੁੱਚੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ਹੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਖੇਤਰ। ਏਥੇ ਜਦ ਅਸੀਂ ਧਰਮ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਲਈ ਉਹ ਧਰਮ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਮੰਦਰਾਂ ਮਸਜਿਦਾਂ ਗੁਰੂਦਵਾਰਿਆਂ ਚਰਚਾਂ ਅਤੇ ਗਿਰਜਾ ਘਰਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਲਈ ਧਰਮ ਦੇ ਅਰਥ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹਨ। ਧਰਮ, ਮਾਨਵ ਲਈ ਕਰਤੱਵ ਕਰਮ ਹੈ। ਕਰਤੱਵ ਕਰਮ ਸਾਡੇ ਫਰਜ਼ ਹਨ। ਫਰਜ਼ਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਮਲ ਦਾ ਨਾਂ ਧਰਮ ਹੈ। ਇਹ ਜੀਵਨ ਧਰ੍ਮ ਕ੍ਰੋਸ਼ੇਤ੍ਰ ਹੈ। ਧਰਮ ਦੇ ਦਸ ਲੱਛਣ ਹਨ 1. ਧੀਰਜ 2. ਖਿਮਾ 3. ਇੰਦ੍ਰੀ-ਦਮਨ 4. ਚੋਰੀ ਨਾ ਕਰਨਾ 5. ਪਵਿੱਤਰਤਾ 6. ਸੰਜਮ 7. ਬੁੱਧੀ 8. ਵਿਦਿਆ

ਕਲਾ 9. ਸਤਿ 10. ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਵਸ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਦੂਜਾ ਨਾਂ ਧਰਮ ਖੇਤਰ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮਾਨਵ ਜਨਮ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਅੰਤ ਕਾਲ ਤੱਕ ਉਹ ਫਰਜ਼ਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹੈ। ਫਰਜ਼ ਪੂਰੇ ਕਰਨੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਬੱਧਤਾ ਹੈ। ਜੇ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਬਣਦੇ ਫਰਜ਼ਾਂ ਦੀ ਪੂਰ ਆਤਮਾ ਤੋਂ ਸੱਚੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਧਰਮ ਪੂਰਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ - ਸੱਚ - ਮੁੱਚ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਧਰਮੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ਾਂ ਉੱਪਰ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਸਮਝੋ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਧਰਮੀ ਨਹੀਂ। ਧਰਮ ਪਾਲਣਾ ਔਖਾ ਹੈ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਫਰਜ਼ਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇਨਸਾਨ ਹੀ ਮਹਾਨ ਧਰਮ ਤੇ ਦੈਵੀ ਪੁਰਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

○ ਧਰਮ ਧਾਰਣ ਕਰਨ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਉੱਚੀਆਂ ਸੁੱਚੀਆਂ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ, ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਨਾ ਧਰਮ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੀ ਭਗਵਦ ਗੀਤਾ ਸਾਨੂੰ ਅਸਾਡੇ ਧਰਮ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਲਾ ਦਰਸ਼ਨ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕਰਮ ਯੁਗਯ ਯੋਗ? ਗਿਆਨ ਵਿਗਿਆਨ ਤਪ ਸਾਧਨਾ ਭਗਤੀ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਅਰਥ ਸਮਝ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਅਮਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਅਸਾਡਾ ਜੀਵਨ ਸਵੱਰਗ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ○ ਗੀਤਾ ਦਰਸ਼ਨ, ਵਿਸ਼ਾਲ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ, ਦੈਵੀ-ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਆਤਮ-ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਸਰੋਤ ਹੈ। ਗੀਤਾ ਦੇ ਹਰ ਸ਼ਲੋਕ ਦੇ ਅਰਥ ਸਮਝਣੇ ਇੰਜ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਵਿਸ਼ਾਲ ਡੂੰਘੇ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਜਿੰਨਾ ਕੋਈ ਡੂੰਘਾ ਗੋਤਾ ਲਗਾਵੇਗਾ - ਉੱਨੀਆਂ ਵਡਮੁੱਲੀਆਂ ਕੀਮਤੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰ ਲਵੇਗਾ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਾ ਸੂਤਰੀ-ਗਿਆਨ ਦਾ ਸਰੋਤ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਹਰ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦਾ ਬੋਧ ਕਰਨਾ ਕਰਵਾਉਣਾ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੈ।

○ ਪ੍ਰਭੂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਭਗਵਾਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਕਰਨੀ ਬਹੁਤ ਔਖੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਕੀ ਹੈ? ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਸਾਨ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਜਦ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਤਿ ਸੰਕਲਪ ਰੂਪ ਵਿਚ ਚਿਤਵਦੇ ਹਾਂ। ਜੇ ਸਤਿ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਹੈ। ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਹੈ ਉਹ ਸਤਿ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਸਤਿ ਅਬਦਲ ਹੈ। ਜਨਮ ਮਰਨ ਕਾਲ ਅਕਾਲ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੈ। ਯੂਨੀਆਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਨਾਂ ਕੋਈ ਪਿਤਾ ਹੈ ਨਾ ਮਾਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਜਨਮਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸਤਿ ਦੇ ਅਰਥ ਸਮਝ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਭੂ ਪਰਮ-ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

○ ਆਤਮਾ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਕਰਨੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੀਮਦ ਭਗਵਦ ਗੀਤਾ - ਆਤਮਾ ਦੀ ਫਿਲਾਸਫੀ ਵਿਅਕਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਗਰੰਥ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਅਮਰ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਫਟੇ ਪੁਰਾਣੇ ਕੱਪੜੇ ਬਦਲਕੇ ਨਵੇਂ ਕੱਪੜੇ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਤਮਾ ਵੀ ਪੁਰਾਣਾ ਪੈ ਚੁੱਕਿਆ ਸਰੀਰ ਬਦਲਕੇ ਨਵੇਂ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਚੱਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਜਦ ਤੱਕ ਆਤਮਾ ਆਪਣੇ ਸੁਭ ਕਰਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਆਤਮਾ ਦਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਣਾ ਇੰਜ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਬੂੰਦ, ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਪਵੇ ਤੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਹਸਤੀ ਖ਼ਤਮ ਕਰਕੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਾਗਰ ਦਾ ਅਟੁੱਟਵਾਂ ਅੰਗ ਬਣ ਜਾਵੇ। ਆਪਣੀ ਹਸਤੀ ਮਿਟਾ ਕੇ ਪਰਮ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਣ ਦਾ ਨਾਂ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੀਮਦ ਭਗਵਦ ਗੀਤਾ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦਾ ਏਥੇ ਵਰਨਣ ਕਰਨਾ ਮੇਰਾ ਉਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ, ਸਮੁੱਚਾ ਗਰੰਥ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਿਆਂ, ਮਨਨ ਕੀਤਿਆਂ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਹਨੇਰੇ ਤੋਂ ਚਾਨਣ ਵੱਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਅਸਾਡਾ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਈ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਗੀਤਾ ਦੇ ਹਰ ਸ਼ਲੋਕ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ। ਸ਼ਲੋਕ ਦਾ ਮੰਥਨ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਵਿਦਵਾਨ ਨੇ ਸ਼੍ਰੀਮਦ ਭਗਵਦ ਗੀਤਾ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਪੂਰਣ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਨੇ ਸ਼੍ਰੀਮਦ ਭਗਵਦ ਗੀਤਾ ਸੰਬੰਧੀ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੈ, ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਹੋਰ ਲਿਖਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਅਜੇ ਵੀ ਹੈ। ਗੀਤਾ ਸੰਬੰਧੀ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਸਰਬੋਤਮ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਾਤਮਿਕ ਵਿਆਖਿਆ ਅਤੇ ਟੀਕੇ ਅਨੁਵਾਦ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਸੈਂਕੜੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਮਹਾਨ ਗਰੰਥ ਦੇ ਸ਼ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਅਜੇ ਵੀ ਇਹ ਕਾਰਜ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਕਾਰਜ ਨਿਰੰਤਰ ਚੱਲਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਜ਼ਾਹਰ ਹੈ, ਇਹ ਅਜਿਹਾ ਗਰੰਥ ਹੈ, ਜਿਸ ਸੰਬੰਧੀ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਦੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਕੁੱਝ ਨਾ ਕੁੱਝ ਅਧਿਐਨ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਇਹ ਤਾਂ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਇਸ ਮਹਾਨ ਗਰੰਥ ਵਿਚ ਕੁੱਝ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਗਰੰਥ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਸਤਿ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਜਾਣਨ ਦਾ ਵਾਚਣ ਤੇ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਾਂਗੇ ਘੱਟ ਹੈ। ਇਹ ਗਰੰਥ ਅਬਾਹੁ ਗਿਆਨ ਦੇ ਸੂਰਜ ਵਾਂਗ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਅਜਿਹਾ ਸਾਗਰ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਹਰ ਬੂੰਦ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਹੀ ਗਿਆਨ ਹੈ। ਗੱਲ ਭਾਵੇਂ ਆਤਮਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਹੋਵੇ, ਜੀਵ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਅਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਹੋਵੇ। ਕਰਮ, ਭਗਤੀ, ਯੋਗ ਗਿਆਨ ਵਿਗਿਆਨ ਸੰਬੰਧੀ ਭਾਵੇਂ ਜਾਣਨਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਸਤੋ ਰਜੋ ਤਮੋ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਸਮਝਣਾ ਹੋਵੇ। ਜੀਵਨ ਜਗਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਮਹਾਨ ਗਰੰਥ ਸਾਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਈ ਮਾਰਗ ਉੱਪਰ ਟੋਰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਮਹਾਨ ਗਰੰਥ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ-ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰਨ ਲਈ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਵਾਦ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਕਾਰਜ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੂਲ ਪਾਠ ਦੀ ਸਹੀ ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਸਮਝ ਕਰਵਾਉਣਾ ਜੇ ਅਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਔਖਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ। ਅਨੁਵਾਦਕ ਨੇ ਲੇਖਕ ਦੇ ਅੰਤਹਕਰਣ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਉਸ ਸੋਚ ਨੂੰ ਫੜਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਉਸ ਦੀ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਨੁਵਾਦਕ ਜੇ ਦੋਵਾਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦਾ ਵਿਦਵਾਨ ਹੈ ਤਾਂ ਸੋਨੇ 'ਤੇ ਸੁਹਾਗੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਅਨੁਵਾਦਕ ਨੂੰ ਮੂਲ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ, ਭਾਸ਼ਾਈ ਤੇ ਲੋਕਯਾਨਿਕ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਝਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੂਲ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਅੰਤੀਵ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਹੋਈ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਸੰਚਾਰਨਾ ਔਖਾ ਕਾਰਜ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੀਮਦ ਭਗਵਦ ਗੀਤਾ - ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਅਮਰ ਗਰੰਥ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੂਤਰ ਬੱਧ ਸ਼ਲੋਕਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅਠਾਰ੍ਹਾਂ ਅਧਿਆਵਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਗੂੜ੍ਹ ਗਿਆਨ ਹੈ। ਹਰ ਸ਼ਲੋਕ ਦੇ ਹਰ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਤ ਅਰਥ-ਯੋਜਨਾ ਵਿਚਿਤਰ ਹੈ। ਹਰ ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਮਿਥਿਹਾਸ, ਧਰਮ, ਸਨਾਤਨੀ ਪਰੰਪਰਾ, ਅਧਿਆਤਮ ਤੇ ਆਤਮ ਜਗਤ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਹਰ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿਚ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਥਾ ਵਾਰਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਤੇ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਦੀਰਘ ਬੁੱਧੀ ਦਰਸ਼ਨ, ਲੰਮੀ ਸਾਧਨਾ ਅਤੇ ਅਧਿਐਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਹਰ ਪਦ, ਅਰਥ ਵਿਸਥਾਰ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਨੁਵਾਦਕ ਨੂੰ ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਹੱਲ ਲੱਭਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੂਲ ਲਕਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਗੀਤਾ ਦੀ ਮੂਲ ਫਿਲਾਸਫੀ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਅਨੁਵਾਦ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕ ਮਾਨਸ ਤੱਕ ਸੰਚਾਰਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਸੰਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਵੀ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ।

ਮੈਂਨੂੰ ਅੱਜ ਤੋਂ ਚਾਲੀ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ 1960-61 ਦੇ ਸਮੇਂ ਗੀਤਾ ਦਾ ਪਠਨ-ਪਾਠਨ ਕਰਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਅਵਸਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੇਰਾ ਪਹਿਲਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਇਹ ਬਣਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸ਼੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਮਾਨਵ ਨੂੰ ਜਿਸ ਕਰਮ ਤਿਆਗ ਦੀ ਨੀਤੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਮੂਲ ਮੰਤਵ ਪਰਮ ਉਪਕਾਰ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਤੇ ਮਾਨਵ ਕਲਿਆਣ ਹੈ। ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕਰਮ ਤਿਆਗ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਕਾਮਨਾ ਦੇ ਤਿਆਗ ਦਾ ਵੀ ਸੁਨੇਹਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸੱਚ ਹੈ, ਮਾਨਵ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਵਧੇਰੇ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ, ਦੁੱਖ

ਦਰਦ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ, ਕਾਮਨਾ ਦੀ ਮਾਇਆ ਕਾਰਨ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਲੋਕ ਹਿੱਤ ਪਰਉਪਕਾਰ ਮਾਨਵ ਸੇਵਾ ਤੇ ਕਲਿਆਣ ਗੀਤਾ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਸੁਨੇਹਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਆਧੁਨਿਕ ਵਿਗਿਆਨਕ ਯਥਾਰਥਮਈ ਸਮਾਜਵਾਦ ਨੇ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਕੀਤੇ ਗੀਤਾ ਦੇ ਪਾਠ ਤੋਂ ਹੀ ਮੈਂ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕਰਮ ਤੇ ਗਿਆਨ - ਸਤਿ ਰੂਪੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਦੂਜਾ ਰੂਪ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਝਲਕ ਸਮੁੱਚੇ ਗੀਤਾ ਦਰਸ਼ਨ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਉੱਜ ਤਾਂ ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਵਿਚ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੁੱਧ ਚੇਤਨ ਤੇ ਸਗੁਣ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਅਸ਼ੁੱਧ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਵਰਨਣ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੁੱਧ ਚੇਤਨ - ਗਿਆਨ ਸਰੂਪ ਹੈ ਤੇ ਅਸ਼ੁੱਧ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਸਤਿ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਹੋਣ ਨਾਲ ਕਰਮ ਰੂਪਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਕਰਮ ਤੇ ਗਿਆਨ - ਪਰਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ਹੋਣ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮਾਨਵ ਲਈ ਕਰਮ ਤੇ ਗਿਆਨ ਲਾਜ਼ਮ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਸਮਾਂ ਮਿਲਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਗੀਤਾ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਗਿਆਨ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਵਧੇਰੇ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਦਰਸ਼ਨ ਰੂਪੀ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਭਾਵੇਂ ਸ਼੍ਰੀਮਦ ਭਗਵਦ ਗੀਤਾ ਧਰਮ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਉੱਚਤਮ ਨਮੂਨਾ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਦਾ ਸੰਜੇ ਤੇ ਪ੍ਰਿਤਰਾਸ਼ਟਰ, ਅਰਜਨ ਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭਗਵਾਨ ਸੰਵਾਦੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੇਦਨਾ ਸੰਵੇਦਨਾ, ਭਾਵਾਂ ਦਾ ਹੜ੍ਹ, ਮਾਨਵੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦੀ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ, ਆਤਮ ਪਰਮਾਤਮ ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਗਿਆਨ ਵਿਗਿਆਨ, ਸਤੋ ਰਜੋ ਤਮੋ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ, ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਵਿਭੂਤੀਆਂ ਅਤੇ ਉੱਚੀਆਂ ਸੁੱਚੀਆਂ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਪਾਸਾਰ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੈ। ਆਤਮਾ-ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਮਾਰਗ ਦੱਸਣ ਵਾਲਾ ਇਹ ਗਰੰਥ ਸੱਚਮੁੱਚ ਅਸਾਡੇ ਅੰਤਰਕਰਣ ਨੂੰ ਝੰਝੜਨ ਵਾਲਾ ਗਿਆਨ ਸਾਗਰ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਲੋਕ ਪੁਲੋਕ ਦੇ ਯਥਾਰਥ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਸਮਝਾਉਣ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰ ਹਨ।

ਭਾਰਤੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੀਮਦ ਭਗਵਦ ਗੀਤਾ ਦੇ ਦਰਜਨਾਂ/ਸੈਂਕੜਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਮੈਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੀਤਾ ਪ੍ਰੈਸ ਗੌਰਖਪੁਰ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮੱਠ ਨਾਗਪੁਰ ਵੱਲੋਂ ਕਰਵਾਏ ਅਨੇਕਾਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਨੁਵਾਦਕ ਗਰੰਥਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਤੇ ਗਿਆਨ ਕਾਂਡ ਦੀ ਵੇਦਾਂਤਕ ਫਿਲਾਸਫੀ ਨੂੰ ਗੀਤਾ ਵਿਚ ਵਿਸਥਾਰ ਪੂਰਵਕ ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੀਤਾ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਹੈ। ਏਸੇ ਲਈ ਗੀਤਾ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੀਮਤਿ ਗਰੰਥ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਮਹੱਤਤਾ ਕਾਰਨ ਇਸ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਵਿਚ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ। ਗੀਤਾ ਦਾ ਅਸਲ ਨਾਂ 'ਸ਼੍ਰੀਮਦ ਭਗਵਦ ਗੀਤੋ ਪਨਿਸ਼ਦ' ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਸ਼੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਰਾਹੀਂ ਗਾਈ ਗਈ ਉਨਿਸ਼ਦ - ਏਸੇ ਲਈ ਸ਼ੰਕਰ ਆਚਾਰੀਆ ਵਰਗੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ 'ਸਮਸ੍ਰੁਤ ਵੇਦਾਰਥ ਸਾਰਸੰਗ੍ਰਹ ਭੂਤ' ਕਿਹਾ ਹੈ। ਸੱਚ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗਰੰਥ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਸਰੋਤ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਗੀਤਾ ਦੇ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪੜ੍ਹਦਾ ਰਿਹਾ, ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਇਹ ਉਤੋਜਿਤ ਭਾਵਨਾ ਹੋਰ ਪ੍ਰਬਲ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਗਰੰਥ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ ਤੇ ਸੰਪਾਦਨ ਕਰਾਂ। ਮੇਰੀ ਇਹ ਭਾਵਨਾ ਕਦੇ ਮੰਦ ਪੈ ਜਾਂਦੀ, ਕਦੇ ਜਾਗ ਪੈਂਦੀ। 1977 ਈਸਵੀ ਦੇ ਮਈ ਦਿਵਸ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਪਰਮ ਸਨੇਹੀ ਮੇਰੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਪੰਡਤ ਯੋਗਰਾਜ ਆਪਣੀ ਧਰਮ ਪਤਨੀ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸਤਿਆ ਦੇਵੀ ਜੀ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਘਰ ਆਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਾਲ ਰੁਮਾਲ ਵਿਚ ਇਕ ਗਰੰਥ ਮੈਨੂੰ ਭੇਟ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਗਰੰਥ 'ਸ਼੍ਰੀਮਦ ਭਗਵਦ ਗੀਤਾ' ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਸੰਸਕਰਣ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਅਨੁਵਾਦਕ ਸਵਾਮੀ ਚਿਦਭਵਾਨੰਦ ਹਨ। ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਤਪੋਵਨਮ ਤਿਰੁੱਪੁਰ ਇਤੁਰਾਏ ਨੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਗਰੰਥ ਦੇ (1975 ਐਡੀਸ਼ਨ) ਦੇ 1010 ਪੰਨੇ ਹਨ। ਇਸ ਗਰੰਥ ਨੂੰ ਮੈਂ ਲਗਭਗ 24-25 ਸਾਲ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਦ ਵੀ ਮੈਂ ਇਸ ਗਰੰਥ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦਾ ਸਾਂ, ਸ਼੍ਰੀ ਮਦ ਭਗਵਦ ਗੀਤਾ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਨ ਦਾ ਮੇਰਾ ਸੁਪਨਾ ਮੁੜ ਸਾਕਾਰ ਹੋਣ ਲਈ ਪ੍ਰਬਲ ਹੁੰਦਾ, ਪਰੰਤੂ ਮੇਰੀ ਹਿੰਮਤ ਨਾ ਹੁੰਦੀ। ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਗਰੰਥ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦੀ ਘਾਟ ਸੀ, ਜਾਂ ਮੈਂ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਸਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਬੱਸ ਇਕੋ ਡਰ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਐਨਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੈਂ ਸਹੀ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਨ ਵਿਚ ਨਿਆਇ ਕਰ ਸਕਾਂਗਾ। ਪਰੰਤੂ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਸਵਾਮੀ ਚਿਦਭਵਾਨੰਦ ਜੀ ਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਨੁਵਾਦ ਵਾਲੀ ਸ਼੍ਰੀਮਦ ਭਗਵਦ ਗੀਤਾ ਵਾਲਾ ਗਰੰਥ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗਾ ਸਾਂ, ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਫੁਰਨਾ ਆਇਆ ਕਿ ਕਿਉਂ ਨਾ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਏਸੇ ਗਰੰਥ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਮੰਨਕੇ ਇਸ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤੇ ਹਿੰਦੀ ਸੰਸਕਰਣ ਤੋਂ ਵੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਜਾਵੇ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰੀ ਰਣਬੀਰ ਕਾਲਜ ਸੰਗਰੂਰ ਬਤੌਰ ਪੰਜਾਬੀ ਪ੍ਰਾਧਿਆਪਕ ਕਾਰਜ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ, ਤਾਂ ਏਥੇ ਪ੍ਰੋ: ਐਨ.ਡੀ.ਰਜਨੀਨ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਬਤੌਰ ਪ੍ਰਾਧਿਆਪਕ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਆਪ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਹਨ। ਆਪ ਨੂੰ ਸਨਾਤਨੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਗਿਆਨ ਹੈ। ਵੇਦ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਸ਼੍ਰੀਮਦ ਭਗਵਦ ਗੀਤਾ ਤੇ ਹੋਰ ਸਾਹਿੱਤਕ ਗਰੰਥਾਂ ਦੇ ਆਪ ਅਧਿਐਨ ਕਰਤਾ ਹਨ। ਆਪ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਪੂਰਣ ਗਿਆਤਾ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕਿਸੇ ਭਾਸ਼ਾ/ਸਾਹਿੱਤ ਦੀ ਉਲਝਣ ਦਾ ਸ਼ੰਕਾ ਨਿਵਾਰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ, ਮੈਂ ਪ੍ਰੋ: ਰਜਨੀਨ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸ਼ੰਕਾ ਨਿਵਾਰਨ ਕਰਦਾ। ਸਾਡੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਕਾਰਨ ਅਸੀਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਸਨੇਹੀ ਬਣ ਗਏ। ਇਹ ਸਨੇਹ ਅਕਤੂਬਰ 1983 ਈ: ਵਿਚ ਇਕ ਅਟੁੱਟ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵਿਚ ਬਦਲ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਸੰਬੰਧੀ ਬਣ ਗਏ। ਮੇਰੀ ਛੋਟੀ ਲੜਕੀ ਚਿਰੰਜੀਵੀ ਅਮਿਤਾ ਦਾ ਸ਼ੁਭ ਵਿਆਹ ਪ੍ਰੋ: ਰਜਨੀਨ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸਪੁਤਰ ਸ਼੍ਰੀ ਸੁਮਨ ਦੇਵ ਨਾਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਪ੍ਰੋ: ਰਜਨੀਨ ਸਾਹਿਬ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਲੜਕੇ ਕੋਲ ਦਿੱਲੀ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਏ, ਜਿੱਥੇ ਮੇਰਾ ਅਕਸਰ ਆਉਣ ਜਾਣ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਅਪਰੈਲ 1999 ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਮੈਂ ਦਿੱਲੀ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸਾਂ, ਉਥੇ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰੋ: ਰਜਨੀਨ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੁਸਤਕਾਲੇ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਸਾਹਿੱਤ ਗੀਤਾ ਦੇ ਟੀਕਿਆਂ ਦੇ ਸੰਸਕਰਣ ਦੇਖਣ ਦਾ ਅਵਸਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਗੱਲਾਂਬਾਤਾਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਕਿ ਮੈਂ ਸ਼੍ਰੀਮਦ ਭਗਵਦ ਗੀਤਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਸਾਹਿੱਤ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਬਲ ਇੱਛਾ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਪ੍ਰੋ: ਰਜਨੀਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅਨੁਵਾਦ ਸੰਬੰਧੀ ਅਨੇਕਾਂ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਗੀਤਾ ਦੇ ਅਦੁੱਤੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹ ਸਾਰੇ ਗੀਤਾ - ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਮੇਰੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਪਿਆ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਨੇਕ ਕਾਰਜ ਲਈ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਵੀ ਦਿਵਾਇਆ। ਇੰਜ ਮੈਂ ਮਈ 1999 ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੀਮਦ ਭਗਵਦ ਗੀਤਾ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ ਤੇ ਲਗਭਗ ਡੇਢ ਸਾਲ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰ ਮਿਹਨਤ ਪਿੱਛੋਂ ਮੈਂ ਇਹ ਕਾਰਜ 29 ਨਵੰਬਰ 2000 ਈ: ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਤਾਹਠਵੇਂ ਜਨਮ ਦਿਨ ਤੇ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ। ਜ਼ਾਹਰ ਹੈ, ਇਸ ਮਹਾਨ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਮੇਰੀ ਅੰਤਰ ਭਾਵਨਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋ: ਰਜਨੀਨ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ ਸਿਖਿਆ ਅਤੇ ਸਹਾਇਤਾ, ਮੇਰੇ ਲਈ ਸੋਨੇ 'ਤੇ ਸੁਹਾਗਾ ਬਣੀ ਤੇ ਮੈਂ ਇਹ ਕੰਮ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਅਪਾਰ ਕਿਰਪਾ ਸੰਗ ਸੰਪੰਨ ਕਰ ਸਕਿਆ ਹਾਂ।

ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਨਿਰਸੰਕੋਚ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਨਾ ਮੇਰੀ ਵਿਦਵਤਾ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ ਨਾ ਮੇਰੇ ਅਗੋਚਰ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦਾ ਚਮਤਕਾਰ ਹੈ। ਜੋ ਕੁੱਝ ਕੀਤਾ ਹੈ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹੋ ਮੇਰੀ ਲਗਨ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਕਾਰਨ ਨੇਪਰੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ। ਡੇਢ ਸਾਲ ਤੱਕ ਇਸ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਲਈ, ਮੈਂ ਨਿਰੰਤਰ ਚਾਰ ਪੰਜ ਘੰਟੇ ਲਿਖਣ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਮਾਤੁਰ ਹੈ। ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਵਧੇਰੇ ਟੀਕਾਕਾਰਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਅਰਥਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਪਦ ਅਰਥ ਵਿਸਥਾਰ ਨੂੰ ਮੂਲ ਅਰਥ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੀਮਦ੍ ਭਗਵਦ੍ ਗੀਤਾ ਨੂੰ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਧੀ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਰੂਪ ਰੇਖਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ। (ੳ) ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਮੂਲ ਸ਼ਲੋਕ (ਅ) ਸ਼ਲੋਕ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਰੂਪਾਂਤਰ (ੲ) ਸ਼ਲੋਕ ਦੇ ਪਦਾਰਥ (ਸ) ਸ਼ਲੋਕਾਰਥ (ਹ) ਪਦਾਰਥ ਵਿਸਥਾਰ (ਕ) ਵਿਆਖਿਆ।

ਮੈਂ ਫਿਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ਲੋਕ ਪਦ-ਅਰਥ ਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਲਈ ਮੈਂ ਸਵਾਮੀ ਚਿਦ੍ਰਵਾ ਨੰਦ ਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਗਰੰਥ ਸ਼੍ਰੀਮਦ੍ ਭਗਵਦ੍ ਗੀਤਾ ਨੂੰ, ਸ਼ਲੋਕਾਰਥ ਲਈ, ਗੀਤਾ ਪੈਸ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਸੰਸਕਰਣਾਂ ਨੂੰ, ਪਦਾਰਥ ਵਿਸਥਾਰ ਲਈ ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਸੁੱਖ ਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਸ਼੍ਰੀਮਦ੍ ਭਗਵਦ੍ ਗੀਤਾ ਸਾਧਕ ਸੰਜੀਵਨੀ ਹਿੰਦੀ ਟੀਕਾ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਲਿਖਤ ਮੇਰਾ ਸਿੱਧਾ ਅਨੁਵਾਦ ਹੈ। ਇਸ ਟੀਕਾ ਵਿਆਖਿਆ ਤੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿਚ ਜੋ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਸਾਰ ਅਰਥ ਵਿਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ ਪੇਸ਼ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੂਲ ਸੰਤ ਲੇਖਕਾਂ ਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਮੈਂ ਉੱਪਰ ਉਲੇਖ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਇਸ ਅਨੁਵਾਦਨ ਸੰਪਾਦਨ ਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਜੇ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਰੂਪਾਂਤਰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਗ਼ਲਤੀ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ ਉਹ ਮੇਰੇ ਵੱਲੋਂ ਹੋਈ ਅਗਿਆਨਤਾ, ਭੁੱਲ ਤੇ ਨਾ ਸਮਝੀ ਕਾਰਨ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਸਿਧਾਂਤਕ ਮੱਤ ਭੇਦ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਨੁਵਾਦ ਸੰਪਾਦਨ ਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਮੂਲ ਮੰਤਵ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਲੱਖਾਂ ਪਾਠਕਾਂ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਗੀਤਾ ਗਰੰਥ ਦਾ ਇਹ ਰੂਪ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੋ ਮੇਰਾ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ - ਸਾਹਿਤ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ। ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਠਕ ਇਸ ਮਹਾਨ ਗਰੰਥ ਦੀ ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤਕ ਫਿਲਾਸਫੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣ, ਸਮਝ ਕੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਲੈਣ। ਇਸ ਲੋਕ ਤੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਨੂੰ ਸਵੱਰਗ ਵਿਚ ਢਾਲਣ ਦਾ ਇਹੋ ਗਿਆਨ ਮਾਰਗ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੀਮਦ੍ ਭਗਵਦ੍ ਗੀਤਾ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਇਸ ਗਿਆਨ ਮਾਰਗ ਦਾ ਮੁੱਖ ਸਰੋਤ ਹੈ।

- ਡਾ. ਅਮਰ ਕੋਮਲ

B-XIII/1575

ਮਿਤੀ : 16 ਜੂਨ, 2001

ਆਦਰਸ਼ ਨਗਰ, ਗਲੀ ਨੰ: 2

ਕੋਰਟ ਰੋਡ, ਬਰਨਾਲਾ - 148101

ਪੰਜਾਬ (ਭਾਰਤ)

ਟੈਲੀਫੋਨ : 01679-32484